

Predmet C-21/22**Sažetak zahtjeva za prethodnu odluku sastavljen na temelju članka 98.
stavka 1. Poslovnika Suda****Datum podnošenja:**

7. siječnja 2022.

Sud koji je uputio zahtjev:

Sąd Okręgowy w Opolu (Poljska)

Datum odluke kojom se upućuje zahtjev:

10. prosinca 2021.

Žalitelj:

OP

Predmet glavnog postupka

Predmet glavnog postupka jest ispitivanje žalbe koju je podnijela osoba OP protiv odbijanja javnobilježničkog zamjenika u Poljskoj da obavi javnobilježničku radnju, odnosno da u ime ukrajinske državljanke sastavi javnobilježničku oporuku koja sadržava odredbu o izboru ukrajinskog prava za nasljeđivanje u cijelosti kao i izmjenu zakonitog redoslijeda nasljeđivanja predviđenog ukrajinskim pravom.

Predmet i pravna osnova zahtjeva za prethodnu odluku

Tijelo koje je uputilo zahtjev postavlja dva pitanja. Prvim se pitanjem želi saznati obuhvaća li osobno područje primjene članka 22. Uredbe br. 650/2012, kojim se ovlašćuje ostavitelja da izabere pravo države čiji je državljanin kao pravo koje će se primjenjivati na nasljeđivanje u cijelosti, i osobu koja je državljanin treće zemlje. Drugo se pitanje odnosi na utvrđivanje, u slučaju da je između države članice i treće zemlje na snazi bilateralan ugovor kojim se ne uređuje pitanje izbora prava, ali određuje se mjerodavno pravo, međusobnog odnosa između tog ugovora i Uredbe i utjecaja te hijerarhije pravnih pravila na mogućnost da dotični državljanin treće zemlje izabere pravo na temelju članka 22. u vezi s člankom 75. Uredbe.

Prethodna pitanja

1. Treba li članak 22. [Uredbe br. 650/2012] tumačiti na način da je osoba koja nije građanin Europske unije ovlaštena izabrati pravo države čiji je državljanin kao pravo koje će u cijelosti urediti nasljeđivanje?
2. Treba li članak 75. u vezi s člankom 22. navedene Uredbe br. 650/2012 tumačiti na način da, u situaciji u kojoj se bilateralnim ugovorom između države članice i treće zemlje ne uređuje izbor prava u nasljednim stvarima, ali se određuje mjerodavno pravo u nasljednim stvarima, državljanin treće zemlje koji boravi u državi članici obvezanoj tim bilateralnim ugovorom može izabrati pravo?

Navedene odredbe prava Zajednice

UFEU: članak 81. stavak 2. točka (c)

Uredba (EU) br. 650/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 4. srpnja 2012. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i izvršavanju odluka i prihvaćanju i izvršavanju javnih isprava u nasljednim stvarima i o uspostavi Europske potvrde o nasljeđivanju (u daljnjem tekstu: Uredba): uvodna izjava 38., članci 22. i 75.

Navedene odredbe nacionalnog prava

Umowa polsko-ukraińska z dnia 24 maja 1993 r. o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych sporządzona w Kijowie dnia 24 maja 1993 r. (Poljsko-ukrajinski ugovor od 24. svibnja 1993. o pravnoj pomoći i pravnim odnosima u građanskim i kaznenim stvarima sastavljen u Kijevu 24. svibnja 1993.) (Dz.U. iz 1994., br. 96., poz. 465.): članci 36. i 37.

Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. Prawo prywatne międzynarodowe (Zakon od 4. veljače 2011. o međunarodnom privatnom pravu) (Dz.U. iz 2011., br. 80., poz. 432.): članak 66.a

Ustawa z 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie (Zakon od 14. veljače 1991. o javnom bilježništvu) (Dz.U. iz 1991., br. 22., poz. 91.): članci 81., 81.a, 82., 83.

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego (Zakon od 17. studenoga 1964. – Zakonik o građanskom postupku) (Dz.U. iz 1964., br. 43., poz. 296.) (u daljnjem tekstu: Zakonik o građanskom postupku): članak 366.

Sažeti prikaz činjeničnog stanja i postupka

1. Osoba OP koja ima samo ukrajinsko državljanstvo i koja boravi u Poljskoj, zajedno je sa suprugom, na temelju zakonske bračne zajednice, suvlasnica stana u Poljskoj. U Poljskoj je od javnog bilježnika zatražila da sastavi javnobilježničku

oporuku koja sadržava izbor ukrajinskog prava i izmjenu zakonitog redoslijeda nasljeđivanja na temelju tog prava.

- 2 Javnobilježnički zamjenik 10. srpnja 2020. odbio je obaviti javnobilježničku radnju u pogledu izbora ukrajinskog prava jer je smatrao da bi izbor ukrajinskog prava u oporuci bio nezakonit, odnosno protivan članku 81. Zakona o javnom bilježništvu.
- 3 Osoba OP podnijela je žalbu javnobilježničkom zamjeniku koji je u fazi razmatranja žalbe u postupku samokontrole pokušao pokrenuti odgovarajući prethodni postupak, ali rješenjem od 1. rujna 2021. koje je doneseno u predmetu C-387/20, OKR, Sud Europske unije prethodno je pitanje proglasio nedopuštenim. Javnobilježnički zamjenik stoga je odbio žalbu.
- 4 Osoba OP podnijela je žalbu sudu koji je uputio zahtjev. Zahtijevala je da se odbijanje poništi u cijelosti i da se Sudu Europske unije uputi prethodno pitanje.

Glavni argumenti stranaka glavnog postupka

- 5 U obrazloženju kojim se odbija obavljanje javnobilježničke radnje, javnobilježnički je zamjenik, kao prvo, istaknuo element osobnog područja primjene Uredbe. U tom se kontekstu pozvao na rješenje za koje je smatrao da ga obvezuje, odnosno na rješenje Sądu Okręgowego w Opolu (Okružni sud u Opolu, Poljska) od 28. veljače 2020. koji je razmatrao žalbu u slučaju sličnog činjeničnog stanja i utvrdio da se člankom 22. Uredbe samo državljanima država članica Europske unije omogućuje izbor prava države kao prava kojim se u cijelosti uređuje nasljeđivanje. Prema mišljenju tog suda, smjernicu kojom se isključuje primjena Uredbe na državljane trećih zemalja sadržava i prva rečenica uvodne izjave 38. Uredbe u kojoj se navodi pravo izbora nasljednog prava građanâ Unije, a pravna osnova za donošenje Uredbe jest članak 81. stavak 2. točka (c) UFEU-a prema kojem je uredba sredstvo namijenjeno osiguravanju usklađenosti odredbi koje se u državama članicama primjenjuju u području mjerodavnog prava i sporova o nadležnosti.
- 6 Kao drugo, javni bilježnik istaknuo je element prednosti odredbi bilateralnih ugovora koje su države članice sklopile s trećim zemljama pred Uredbom na temelju članka 75. Uredbe. Poljsko-ukrajinskim bilateralnim ugovorom od 24. svibnja 1993. o pravnoj pomoći i pravnim odnosima u građanskim i kaznenim stvarima ne predviđa se mogućnost izbora mjerodavnog prava u nasljednim stvarima. Člankom 37. poljsko-ukrajinskog ugovora mjerodavno pravo u nasljednim stvarima uređuje se na način da je mjerodavno pravo za nasljeđivanje pokretne imovine žaliteljice ukrajinsko pravo kao pravo zemlje njezina državljanstva (stavak 1.), a mjerodavno pravo za nasljeđivanje nekretnina jest pravo države – stranke u kojoj se ta imovina nalazi (stavak 2.). Stoga se propisi o nasljeđivanju ne mogu ujednačiti.

- 7 U žalbi podnesenoj sudu osoba OP iznosi pogrešno tumačenje članka 22. i 75. Uredbe.
- 8 Što se tiče članka 22. prve rečenice Uredbe, žaliteljica je navela tekst te odredbe u skladu s kojim „osoba” može izabrati pravo države čiji je državljanin kao mjerodavno pravo u nasljednim stvarima. Također ističe činjenicu da se članak 22. Uredbe nalazi u Poglavlju III. Uredbe koje sadržava opća pravila o sukobu zakona. U skladu s člankom 20. Uredbe, pravo na koje upućuje Uredba primjenjuje se neovisno o tome je li to pravo države članice. Osoba OKP smatra da se to odnosi i na pravo koje je određeno izborom prava u skladu s člankom 22. Uredbe.
- 9 Što se tiče članka 75. Uredbe kojim se određuje da Uredba „ne utječe” na primjenu ugovorâ između država članica i trećih zemalja, osoba OP smatra da usporedna primjena Uredbe i takvog ugovora ne znači da poljska tijela u poljsko-ukrajinskoj nasljednoj stvari koja proizlazi iz takvog ugovora ne moraju primjenjivati pravila o sukobu zakona u situaciji u kojoj utvrđuju mjerodavno pravo na temelju objektivnih poveznica. Budući da se članak 37. poljsko-ukrajinskog ugovora ne odnosi na pitanje izbora nasljednog prava, u toj situaciji ne može imati prednost pred odredbom članka 22. Uredbe kojim se uređuje to pitanje i dopušta izbor prava.
- 10 Osoba OP također ističe da je odbijanje sastavljanja oporuke koja sadržava izbor ukrajinskog prava u Poljskoj tim više nepravedno jer se takva oporuka može sastaviti u svakoj drugoj državi članici (koja nije obvezana predmetnim ugovorom s Ukrajinom) te da to odbijanje dovodi do fragmentacije nasljeđivanja koja je protivna načelu ujednačenosti propisâ o nasljeđivanju čiju je važnost naglasio Sud Europske unije u presudi C-218/16, Kubicka.
- 11 U odgovoru na žalbu javnobilježnički zamjenik potvrdio je stajalište da poljsko-ukrajinski ugovor čini zaseban sustav određivanja mjerodavnog prava u nasljednim stvarima koji kao cjelina ima prednost u odnosu na sustav koji proizlazi iz Uredbe, uključujući članak 22. te uredbe.
- 12 Međutim, javnobilježnički zamjenik istaknuo je i činjenicu da prednost koju ima taj ugovor, koja se priznaje i u pravnoj teoriji, a koja dovodi do podjele mjerodavnog prava (različitog za pokretnine i nekretnine), znatno otežava sastavljanje oporuke za velik broj državljana Ukrajine koji borave u Poljskoj. S obzirom na sustavni značaj pravnog problema o kojem je riječ u ovom predmetu, javnobilježnički zamjenik podržao je zahtjev osobe OP da se Sudu Europske unije uputi prethodno pitanje.

Sažeti prikaz obrazloženja zahtjeva za prethodnu odluku

- 13 Što se tiče prvog pitanja, sud koji je uputio zahtjev kao prvo ističe činjenicu da su se u svojim pisanim očitovanjima u predmetu C-387/20, OKR, mađarska i poljska vlada te Europska komisija složile oko toga da se člankom 22. Uredbe osobi koja

nije građanin Europske unije daje mogućnost da kao pravo kojim se u cijelosti uređuje nasljeđivanje izabere pravo države čiji je dotična osoba državljanin u trenutku izbora ili u trenutku smrti. Točno je da, pozivajući se na članak 366. Zakonika o građanskom postupku, taj sud zaključuje da prethodno navedena odluka Sąda Okręgowog w Opolu (Okružni su u Opolu) od 28. veljače 2020. kojom se osobno područje primjene članka 22. Uredbe tumači na način da je ograničeno samo na državljane država članica, pri čemu javnobilježnički zamjenik smatra da se time isključuje mogućnost obavljanja zahtijevane javnobilježničke radnje, nije obvezujuća u ovom predmetu. Međutim, sud koji je uputio zahtjev smatra da treba ujednačiti stajališta sudova u pogledu spornog pitanja i stoga Sudu Europske unije postavlja prvo pitanje.

- 14 Što se tiče drugog pitanja, sud koji je uputio zahtjev kao prvo navodi stajališta mađarske i poljske vlade te Europske komisije u očitovanjima u predmetu C-387/20, OKR, iz kojih proizlaze razlike u tumačenju članka 75. Uredbe. Prema stajalištu mađarske vlade, ta uredba ne može utjecati na primjenu međunarodnih konvencija čije su potpisnice jedna ili više država članica u trenutku donošenja navedene uredbe i koje se odnose na pitanja uređena odredbama Uredbe; prema njezinu mišljenju, mjerodavno pravo u toj situaciji treba utvrditi isključivo na temelju pravila o sukobu zakona iz tog ugovora, a ako bilateralni ugovor „ne sadržava ništa” o pitanju izbora prava, državljanin treće zemlje koji boravi u državi članici koja je potpisnica tog ugovora nema pravo izabrati propise o nasljeđivanju. Komisija je također navela da, kada se dvostranim ugovorom sklopljenim između države članice i treće zemlje utvrđuje pravo mjerodavno za nasljeđivanje na temelju objektivnih poveznica i strankama se ne dopušta izbor drugog mjerodavnog prava, isključen je izbor prava državljanina treće zemlje koja je obvezana tim ugovorom. Međutim, poljska vlada izrazila je drukčije stajalište prema kojem, u situaciji u kojoj se bilateralnim ugovorom između države članice i treće zemlje ne uređuje izbor prava u nasljednim stvarima, nego se isključivo određuje mjerodavno pravo u nasljednim stvarima, državljanin te treće zemlje koji boravi u državi članici obvezanoj tim bilateralnim ugovorom može izabrati pravo te treće zemlje, čak i ako pravo izabrane države ne predviđa institut izbora prava u nasljednim stvarima.
- 15 Kao drugo, sud koji je uputio zahtjev tvrdi da ni u Poljskoj ne postoji ujednačeno stajalište u pogledu tumačenja članka 75. Uredbe. Ističe činjenicu da je, prema stajalištu Poljske, kao jedne od ugovornih stranaka prethodno navedenog ugovora iz 1993., isključivanje instituta izbora prava mjerodavnog za nasljeđivanje bila namjera država koje su stranke tog ugovora. Ako to treba smatrati autentičnim tumačenjem subjekta koji je sastavio i potpisao navedeni ugovor, ostaje još utvrditi tumači li ukrajinska vlada navedene odredbe ugovora iz 1993. na sličan način. Istodobno, sud koji je uputio zahtjev ističe činjenicu da je 29. svibnja 2014. potpisan Sporazum o pridruživanju između Europske unije i Europske zajednice za atomsku energiju te njihovih država članica, s jedne strane, i Ukrajine, s druge strane. Kao što to proizlazi iz njegova članka 24. stavka 1., Ukrajina i Europska unija izjavile su da će razvijati pravosudnu suradnju u građanskim i kaznenim stvarima i uskladiti ukrajinsko zakonodavstvo s pravom Europske unije.

- 16 Pozivajući se na poljsku literaturu o toj temi, sud koji je uputio zahtjev ističe da s obzirom na tumačenje članka 66.a Zakona od 4. veljače 2011. o međunarodnom privatnom pravu neki autori Uredbi daju prednost u odnosu na bilateralne konvencije koje je Poljska sklopila s Bjelorusijom, Rusijom i Ukrajinom. Prema drugom stajalištu, pitanje odnosa između Uredbe i konvencija uređuje sama Uredba o nasljeđivanju u članku 75. stavku 1. prvoj rečenici na temelju kojeg su ta pitanja isključena iz područja primjene te uredbe.
- 17 Nadalje, u pogledu nastanka članka 75. Uredbe sud koji je uputio zahtjev podsjeća na to da je ta odredba u svojoj prvotnoj verziji bila sažeta i jasna te da je u slučaju sukoba odredbi prednost davala međunarodnim ugovorima, osim ugovora sklopljenih između država članica koje primjenjuju Uredbu koji se priklanjaju sadržaju Uredbe te koji istodobno upućuju na tadašnji članak 307. UEZ-a koji je upućivao na potrebu uklanjanja eventualnih neusklađenosti između Ugovora i odredbi ugovorâ s trećim zemljama, a od kojeg je upućivanja zakonodavac u konačnici odustao.
- 18 Prilikom ispitivanja argumenata koji idu u prilog davanja prednosti Uredbi, sud koji je uputio zahtjev ističe još nekoliko drugih pitanja, među ostalim, moguću diskriminaciju stanovnika Europske unije koji nisu državljani države članice Europske unije i zastarjelost odredbi o sukobu zakona sadržanih u mnogim međunarodnim ugovorima. S obzirom na dosadašnju sudsku praksu Suda Europske unije, sud koji je uputio zahtjev također se pita ne treba li slobodu izbora mjerodavnog prava smatrati temeljnim stupom pravosudne suradnje u građanskim stvarima.
- 19 Osim toga, sud koji je uputio zahtjev izražava zabrinutost da, ako se prednost ne da Uredbi, postoji opasnost da će se zbog sklopljenih dvostranih ugovora različite države članice koje primjenjuju Uredbu, sa stajališta pravila o sukobu zakona, različito odnositi prema nasljeđivanju po istom ostavitelju. Poljsku obvezuju bilateralni ugovori kojima se ne predviđa izbor prava i koji sadržavaju pravila o sukobu zakona u nasljednim stvarima s četirima trećim zemljama čiji relativno brojni državljani borave u Poljskoj: s Ukrajinom, Bjelorusijom, Rusijom i Vijetnamom (ali i s državama sljednicama bivše Jugoslavije koje nisu države članice, Kubom, Libijom, Sjevernom Korejom i Mongolijom). Nadalje, Njemačku takvi ugovori obvezuju s Turskom, Iranom i državama sljednicama SSSR-a. Austriju pak s državama sljednicama bivše Jugoslavije koje nisu države članice, Iranom i Rusijom. Stoga se čini da je jedinstvena odluka o pitanju hijerarhije pravnih pravila koja se ispituju ključna sa stajališta pravnih poredaka brojnih država članica i ujednačenosti zajedničkog sustava pravila o sukobu zakona razvijenog u okviru njihova ujednačavanja, ali i potrebna kako bi se osigurala ujednačenost tumačenja na cijelom zemljopisnom području primjene Uredbe.